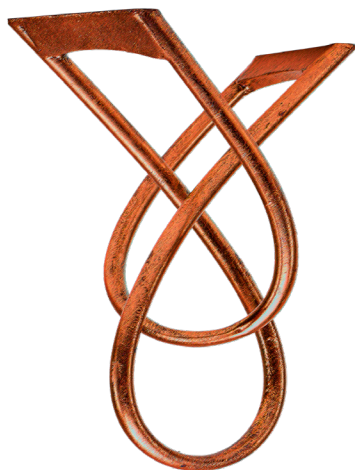

Odbor za dijalektologiju Razreda za filološke znanosti HAZU
Zavod za lingvistička istraživanja HAZU
Institut za hrvatski jezik

15. ZNANSTVENI SKUP O HRVATSKIM DIJALEKTIMA

čera – danās – zutra

13. i 14. studenoga 2025.

Knjižnica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Trg Josipa Jurja Strossmayera 14, Zagreb

15.dijalekti@gmail.com

Znanstveno-organizacijski odbor:

akademkinja **Silvana Vranić** (predsjednica Odbora)
Razred za filološke znanosti HAZU

dr. sc. **Martina Bašić** (tajnica)
Zavod za lingvistička istraživanja HAZU

dr. sc. **Mirjana Crnić Novosel** (tajnica)
Institut za hrvatski jezik

dr. sc. **Perina Vukša Nahod** (tajnica)
Institut za hrvatski jezik

dr. sc. **Anita Celinić**
Institut za hrvatski jezik

dr. sc. **Željko Jozić**
Institut za hrvatski jezik

dr. sc. **Ivana Kurtović Budja**
Institut za hrvatski jezik

dr. sc. **Keith Langston**
The University of Georgia

dr. sc. **Marija Malnar Jurišić**
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

dr. sc. **Mira Menac-Mihalić**
članica suradnica Razreda za filološke znanosti HAZU

akademik **Milan Mihaljević**
Razred za filološke znanosti HAZU

dr. sc. **Tijmen Pronk**
Leiden University Centre for Linguistics

dr. sc. **Vesna Zečević**
Institut za hrvatski jezik, u miru

dr. sc. **Sanja Zubčić**
Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci

PROGRAM

13. studenoga 2025., četvrtak

9:30–10:00 **POZDRAVNI GOVORI**

ZAPADNI GOVORI HRVATSKOGA JEZIKA

Predsjedavajući: Anita Celinić, Nikola Vuletić

- 10:00–10:15 Ivana Kurtović Budja
Fonološki opis govora Dubravnice
- 10:15–10:30 Maja Barišić
Iz vokalizma govora Ključa Brdovečkog
- 10:30–10:45 Mateja Šporčić
„Nestalo spot pitona” – govor Zaprešića
- 10:45–11:00 Marija Malnar Jurišić i Anita Celinić
Iz poredbene analize vivodinske i zapadnogoranske fonologije
- 11:00–11:15 Martina Bašić
Geolingvistički pogled na nazive za sljepoočnicu u sjevernočakavskim govorima
- 11:15–11:30 Nikola Vuletić
Geolingvističke strukture leksika preseljeničkih govora u Istri
- 11:30–11:45 Hrvoje Bazina
Geolingvistički pogled na bužetski leksik
- 11:45–12:00 **RASPRAVA**
- 12:00–12:30 **STANKA ZA KAVU**

ORGANSKI IDIOMI KAO NEMATERIJALNA KULturna BAŠTINA

Predsjedavajući: Ivana Kurtović Budja, Diana Stolac

- 12:30–12:45 Ivana Kurtović Budja i Mirela Hrovatin
Mjesni govor kao repozitoriji znanja o prirodnom i društvenom okruženju

- 12:45–13:00 Perina Vukša Nahod
Govori u Dolini Neretve – od zaštite do prakse
- 13:00–13:15 Domagoj Vidović
Leksik slivanjskoga govora
- 13:15–13:30 Željka Macan i Marija Malnar Jurišić
Animalistički frazemi i poslovice u mjesnom govoru Obedišća
- 13:30–13:45 Kristina Posavec i Vjekoslav Blaszetin
Organski idiomi u pisanome medijskom prostoru – korpusna analiza nematerijalne jezične baštine u digitalnim tekstovima
- 13:45–14:00 Diana Stolac i Mirjana Crnić Novosel
Gorskokotarski jezični krajolik
- 14:00–14:15 **RASPRAVA**
- 14:15–14:45 **STANKA ZA KAVU**

OPĆA SEKCIJA

Predsjedavajući: Violeta Moretti, Nataša Šprljan

- 14:45–15:00 Nataša Šprljan
Sličnosti i razlike između ikavskog i (i)jekavskog štokavskog govora Gračaca
- 15:00–15:15 Luka Velić
Šćakavizam u novoštokavskim ikavskim govorima Vrpolja i Kninskoga Polja u Kninskoj krajini
- 15:15–15:30 Ante Jurić
Govor i toponimija Postranja
- 15:30–15:45 Margerita Kranjčević Koričić
Novi štokavski govor grada Otočca
- 15:45–16:00 Ivan Magaš
O jezičnome stanju Paljuva
- 16:00–16:15 Mislav Benić i Violeta Moretti
Kategorija brojeva u kukljičkom govoru
- 16:15–16:30 **RASPRAVA**

Večera za sudionike skupa (Kaptolska klet, 18:00)

14. studenoga 2025., petak

POVIJESNA DIJALEKTOLOGIJA

Predsjedavajući: Mate Kapović, Suzana Todorović

- 9:00–9:15 Mate Kapović
O „ishodišnim sustavima” i vremenskoj dubini izoglosa u određivanju narječnih granica
- 9:15–9:30 Dubravka Ivšić Majić
O međuovisnosti dijalektologije i etimologije
- 9:30–9:45 Igor Ivašković
Hrvatski identitet u povijesnim izvorima s prostora današnje Slovenije
- 9:45–10:00 Tjaša Jakop
Prekmurski govor Cankove skozi čas: od objave narečnega gradiva 1909 do raziskav v 21. stoletju
- 10:00–10:15 Suzana Todorović
Podgorski narečni govor (slovenskega istrskega narečja) – včeraj, danes, in jutri
- 10:15–10:30 **RASPRAVA**
- 10:30–11:00 **STANKA ZA KAVU**
- 11:00–11:15 Jurica Polančec
Glagolski prefiks vi- ‘iz-’ u hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku iz perspektive povijesne dijalektologije
- 11:15–11:30 Amir Kapetanović
Što o čakavštini kazuju tekstni svjedoci Statuta senjskoga kaptola iz 14. stoljeća
- 11:30–11:45 Marina Marinković
Međunarječna preplitanja u monografiji Hrnetić iz perspektive povijesne dijalektologije
- 11:45–12:00 Tomislava Bošnjak Botica
Dijalektna podloga morfološkoga preobilja
- 12:00–12:15 **RASPRAVA**
- 12:15–13:15 **STANKA ZA RUČAK**

OPĆA SEKCIJA

Predsjedavajući: Előd Dudas, Marija Znika

- 13:15–13:30 Előd Dudas i Rene Čipanj Banja
Nov(i) dijalektološki pogled – o (još) nekim osobitostima dušnočkoga i bačinskoga govora
- 13:30–13:45 Dragan Nimac i Anamarija Sućec
Tragovi hrvatskog jezika u Villi Mugueti u Argentini: Dijalektološko-sociolingvistička analiza
- 13:45–14:00 Filip Galović
Mjesni govori zapadnoga dijela slavonske Posavine danas
- 14:00–14:15 Krešimir Čosić
O fonološkim osobitostima govora valpovačke skupine u slavonskoj Podravini na primjeru govora naselja Marjančaci
- 14:15–14:30 Josip Perković
Turopoljski govori – 65 godina nakon Šojata
- 14:30–14:45 **RASPRAVA**
- 14:45–15:00 **STANKA ZA KAVU**
- 15:00–15:15 Joža Horvat
Krv, znoj i suze... Tjelesne tekućine u podlozi kajkavskih frazema
- 15:15–15:30 Marija Znika
Podgajački izričaji
- 15:30–15:45 Ivana Eterović
Od produkcije prema percepciji: novi pristupi u istraživanjima hrvatskoga dijalektnog krajolika
- 15:45–16:00 **RASPRAVA**

**Završna riječ predsjednice Odbora za dijalektologiju,
akademkinje Silvane Vranić**

KNJIŽICA SAŽETAKA

Iz vokalizma govora Ključa Brdovečkog

Maja Barišić

Doktorski studij *Povijest i dijalektologija hrvatskoga jezika*

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci (Rijeka)

barisicmajam@gmail.com

U radu se prikazuju rezultati recentnoga terenskog istraživanja provedenoga na području Ključa Brdovečkog, naselja u Općini Brdovec u Zagrebačkoj županiji. Govor Ključa Brdovečkog pripada skupini donjosutlanskih govora kajkavskoga narječja, a građa koja se obrađuje prikupljena je usmjerenim ispitivanjem izvornih govornika različitih dobnih skupina. Opisom inventara, realizacije, distribucije i podrijetla donose se temeljne značajke vokalizma toga govora te utvrđuju moguće promjene koje su ovjerene s obzirom na različitu generaciju ispitanika.

Geolingvistički pogled na nazive za sljepoočnicu u sjevernočakavskim govorima

Martina Bašić

Zavod za lingvistička istraživanja
Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (Zagreb)
mkovacev@hazu.hr

U ovom će se izlaganju dijalektološki i etimološki analizirati nazivi za sljepoočnicu u sjevernočakavskim govorima, pri čemu će istraživanje biti utemeljeno na podatcima iz dijalektalnih rječnika, *Lingvističkog atlasa istarskih čakavskih govora*, relevantnih upitnika (OLA, SHDA, HJA) te recentnih istraživanja provedenih u okviru projekta *LinGeH*.

Preliminarni rezultati istraživanja potvrđuju postojanje nekoliko leksičkih tipova koji se u sjevernočakavskim govorima upotrebljavaju za označavanje sljepoočnice, a među njima se ističu oblici 'tempija', 'slipo oko', 'slipočica' i 'škranj'.

Cilj je izlaganja ponuditi detaljan pregled zemljopisne rasprostranjenosti ovih naziva, pri čemu će se njihova distribucija vizualizirati putem interpretativnih lingvističkih karata, omogućujući tako uvid u arealne jezične obrasce. Osim toga, posebna će se pozornost posvetiti analizi semantičke motivacije i etimoloških aspekata pojedinih naziva, čime će se razjasniti njihova tvorbena struktura, leksička slojevitost te mogući utjecaji susjednih dijalekata i jezika.

Geolingvistički pogled na buzetski leksik

Hrvoje Bazina

Centar za jadransku onomastiku i etnolingvistiku

Sveučilišta u Zadru (Zadar)

hbazina20@unizd.hr

Fonologija i morfologija buzetskoga dijalekta dobro su proučene, no opsežnija su leksikološka istraživanja buzetskih govora izostala. Geolingvistička analiza građe za 130 izabranih koncepata iz *ALHeL*-a pokazuje da se buzetski govori u cjelini u odnosu na susjedne govore drugih čakavskih dijalekata u Istri izdvajaju nizom specifičnih leksičkih tipova, bilo da je riječ o distinktivnim buzetskim tipovima (npr. 'ubljak', 'turkin', 'rižba', '*rěžbnj' itd.) ili konzervacijama koje se u drugim istarskim čakavskim govorima nisu očuvale (npr. 'vas'). Na tome tragu, ovaj prilog nastoji upotpuniti sliku o geolingvističkim strukturama buzetskoga leksika. Pritom se geolingvistička struktura definira kao prostorni odnos između punktova povodom određene jezične varijable. Promatrani prostor obuhvaća područje buzetskoga dijalekta u odnosu na susjedna područja srednjočakavskoga, sjevernočakavskoga i južnočakavskoga dijalekta hrvatskoga jezika te primorskoga dijalekta slovenskoga jezika. Analiza će se temeljiti na građi iz *LAIČaG*-a, Šimunovićevih upitnika za *SHDA* i recentnih istraživanja u okviru projekta *LinGeH*, a za govore slovenskoga jezika na građi *SLA* i kontrolnih slovenskih punktova u svescima projekta *ALHeL*. Budući da mreža punktova koja proizlazi iz navedenih izvora ostavlja značajne praznine na području buzetskoga dijalekta, za potrebe analize geolingvističkih mikrostrukture u obzir se uzima i građa *Maloga rječnika buzetskih govora*. Naime, razlika između mikrostrukture i makrostrukture očituje se upravo u gustoći mreže punktova. Primjenom kvalitativnih i kvantitativnih metoda lingvističke geografije, na temelju gore navedenih izvora, utvrđuju se: (1) zapadne hrvatske izoglose koje izostaju na čitavu području slovenskoga jezika, a povezuju buzetske i sjevernočakavske govore, uz različitu distribuciju u kajkavskim te u čakavskim govorima izvan Istre; (2) leksički odrazi hrvatsko-slovenskoga kontinuuma koji su s hrvatske strane sačuvani pretežno u buzetskim govorima; (3) distinktivni buzetski leksik koji ukazuje na relativnu leksičku samosvojnost buzetskoga dijalekta.

Kategorija broja u kukljičkom govoru

Mislav Benić

Institut za hrvatski jezik (Zagreb)

mbenic@ihjj.hr

Violeta Moretti

Filozofski fakultet Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli (Pula)

violeta.moretti@unipu.hr

Tema je izlaganja gramatička kategorija broja u srednjočakavskom govoru mjesta Kukljice na otoku Ugljanu.

Članovi su kategorije broja u kukljičkom govoru jednina i množina. Ostatak stare dvojine, koji kao u mnogim srednjočakavskim govorima dolazi uz broj *dvâ* i s njim kombinirane brojeve te uz *ôba/ôbadvâ/ôbodvâ*, ali u pravilu ne dolazi uz *trî* i *četîre*, na sinkronijskoj razini ne pripada gramatičkoj kategoriji broja jer se upotrebljava isključivo kao sročan oblik uz riječi koje same imaju značenje broja.

Uz osnovna značenja (*jedna* odnosno *više jedinki brojive količine*) jednina i množina u kukljičkom imaju više neosnovnih značenja odnosno upotreba. Težište je izlaganja upravo na opisu tih neosnovnih upotreba. U slučaju jednine takvim upotrebama pripadaju generička i zbirna te distributivna i paukalna jednina. Sve te upotrebe jednine označavaju veći broj jedinki brojive količine, a sve se osim paukalne jednine donekle razlikuju od odgovarajućih fenomena u nekim urbanim štokavskim govorima koji su autorima dobro poznati, a po upotrebi su broja potencijalno bliski zasad nedovoljno temeljito (pr)opisanomu i vjerojatno donekle heterogenomu suvremenomu standardu. Množina je semantički specifična u slučaju *pluralia tantum* te kao reprezentativna ili asocijativna, ekspresivna i generalizacijska množina. Neke pojave koje se ponajprije povezuju s kategorijom lica, kao što su društvena deiksa i opće upotrebe lica, povezane su i s brojem, pa ćemo se i na njih ukratko osvrnuti u izlaganju.

Dijalektna podloga morfološkoga preobilja

Tomislava Bošnjak Botica

Institut za hrvatski jezik (Zagreb)

tbosnjak@ihji.hr

Pojam preobilja (engl. *overabundance*), kako se shvaća u suvremenoj morfologiji, odnosi se na pojavu dvostrukih ili višestrukih oblika u jednoj čeliji fleksijske paradigme. Drugim riječima, govornicima je na raspolaganju više izraza za istu morfosintaktičku funkciju. Premda se kosi s načelima jezične ekonomije, ta je pojava u hrvatskom jeziku prilično zastupljena, čak i u visokonormiranom standardu, te obuhvaća ne samo pojedinačne lekseme nego i cijele kategorije (npr. vokativ imenica na -ar tipa *kuhar*, instrumental imenica ž. r. na suglasnik tipa *mast*, množina nekih dvosložnih imenica tipa *golub*, genitiv množine imenica ž. r. s višesuglasničkim završetkom osnove tipa *crkva*, komparativ nekih jednosložnih pridjeva poput *bijel* i *dug*, prezentska osnova glagola poput *šetati se* i *uzimati* itd.). U izlaganju će se kratko predstaviti dosadašnji rad na istraživanju morfološkoga preobilja, izdvojiti će se deklinacijske i konjugacijske kategorije u kojima se ono ostvaruje s posebnim osvrtom na dijakronijske i dijatopijske čimbenike koji su utjecali i utječu na prisutnost ove pojave u standardnom jeziku, a pogotovo u nestandardnim idiomima (npr. N *miš* – mn. *miševi/miši*, N *dečko* – Gmn. *dečki/dečkiju/dečka/dečaka*, N *Vinko* – G *Vinka/Vinke*, N *Jurica* – V *Jurica/Jurice*, INF *zarađivati* – PZ *zarađuje-/zarađiva-*, INF *kleti* – PZ *kune-/klede-*, INF *smrzavati* – PZ *smrzava-/smrzaje-*, INF *nagnuti/nageti* itd.).

Na osnovi najnovijih terenskih istraživanja u novoštokavskim govorima (elicitirana proizvodnja; Dubrovnik, Imotski, Metković, Sinj) pokazat će se distribucija nastavaka u genitivu množine imenica ženskoga roda (npr. *bresaka/breskva/breskvi*) i instrumentalu jednine imenica muškoga roda (npr. *nožem/nožom*) te usporediti s postojećim dijalektološkim opisima (dijalektološki upitnici, rječnici mjesnih govora, studije i monografije).

O fonološkim osobitostima govora valpovačke skupine u slavonskoj Podravini na primjeru govora naselja Marjančaci

Krešimir Čosić

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku (Osijek)
kcasic.22@gmail.com

U izlaganju će se predstaviti rezultati dijela terenskoga dijalektološkog istraživanja govora naselja Marjančaci u istočnome dijelu slavonske Podravine. Prikazat će se fonološke značajke: vokalizam, konsonatizam i naglasni sustav toga govora kao reprezentanta valpovačke skupine govora podravskoga poddijalekta slavonskoga dijalekta štokavskoga narječja.

Nov(i) dijalektološki pogled – o (još) nekim osobitostima dušnočkoga i baćinskoga govora

Előd Dudás
Rene Čipanjanja

Szláv Filológiai Tanszék ELTE BTK (Budimpešta, Mađarska)

dudas.elod@btk.elte.hu
ripanjanja35@gmail.com

Hrvatski govori Baćina (mađ. Bática) i Dušnoka (mađ. Dusnok), dvaju susjednih sela u mađarskome Podunavlju u Bačko-kiškunskoj županiji, a naseljenih i hrvatskim stanovništvom, tj. raskim Hrvatima, po svojim se dijalektološkim obilježjima, onako kako je to utvrđeno dosadašnjim dijalektološkim istraživanjima hrvatskih govora na tlu današnje Mađarske, prije svega odlikuju pripadnošću slavonskom dijalektu kao i drugim, što općim, što posebni(ji)m, fonološko-fonetskim, morfološkim, sintaktičkim i leksičkim obilježjima. Istraživački pogled u ovome radu svoje pak uporište pronalazi u iznošenju i analizi novi(ji)h sintaktičkih i leksičkih obilježja dušnočkoga i baćinskoga govora, a izlučenih iz dijalektološke građe prikupljene recentnim terenskim istraživanjem. Analiza se prikupljene građe zasniva na odnosu jezika većine (mađarski) i jezika manjine (hrvatski) u tim dvama naseljima, odnosno za sintaktička i leksička obilježja iznesena u radu nastojat će se pretpostaviti, utvrditi i opisati interferencija mađarskoga jezika kao prvoga jezika većine stanovništva. Cilj analize jest utvrditi kako je i u kojoj mjeri utjecaj mađarskoga jezika prisutan kada je u pitanju sintaktička i leksička razina hrvatskih govora dvaju naselja.

Od produkcije prema percepciji: novi pristupi u istraživanjima hrvatskoga dijalektnog krajolika

Ivana Eterović

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (Zagreb)

isankovi@ffzg.unizg.hr

Početak razvoja lingvističke discipline koja je u hrvatskome jezikoslovlju poznata pod nazivom percepcijska dijalektologija obično se smješta u prvu polovicu 20. stoljeća i vezuje za rad japanskih i nizozemskih dijalektologa, čiji su ispitanici između ostaloga izvještavali i o tome gdje smatraju da se govori slično, a gdje različito u odnosu na njihov matični varijetet i u kojoj mjeri. Otac je percepcijske dijalektologije kao moderne jezikoslovne discipline Dennis R. Preston, koji je osamdesetih godina 20. stoljeća odredio njezin prostor istraživanja, zacrtao glavne istraživačke smjerove te uveo osnovne metode i alate, primjenjujući ih u svojim istraživanjima jezičnih varijeteta Sjedinjenih Američkih Država.

U narednim se desetljećima percepcijska dijalektologija proširila diljem svijeta, što je naposljetku rezultiralo dragocjenim spoznajama o tome kako nelingvisti percipiraju brojne jezične i dijalektne krajolike, no unatoč toj svjetskoj raširenosti čini se da u slavenskome jezikoslovlju nije pustila čvršće korijene. U ovome će se izlaganju istražiti kakav je položaj i recepcija percepcijske dijalektologije u hrvatskome jezikoslovlju. Svrha je izlaganja intenzivnije (pre)usmjeriti pozornost hrvatske dijalektologije od produkcije prema percepciji i potaknuti sustavniju primjenu teorijsko-metodoloških pristupa razvijanih u okviru spomenute lingvističke discipline u budućim istraživanjima hrvatskoga dijalektnog krajolika.

Mjesni govori zapadnoga dijela slavonske Posavine danas

Filip Galović

Pravni fakultet Hrvatskoga katoličkog sveučilišta (Zagreb)

filip.galovic@unicath.hr

Poznato je da se govori slavonskoga dijalekta prostiru u slavonskoj Posavini, slavonskoj Podravini i hrvatskome dijelu Baranje, a nalazi ih se i u sjeveroistočnoj Bosni, u zapadnobačkome Podunavlju te u Mađarskoj, ali i ponegdje drugdje, pa se može govoriti o trima poddijalektima slavonskoga dijalekta: posavskome, podravskome i baranjsko-bačkome.

Posavski su govori izrazito dijalektološki interesantni, posebice ako se u obzir uzmu određene arhaične odlike koje su im svojstvene. U izlaganju se usmjeruje na govore zapadnoga dijela slavonske Posavine, odnosno na temelju se novijih terenskih istraživanja izdvajaju njihove važnije jezične karakteristike i govori o njihovoj strukturi danas.

Krv, znoj i suze...

Tjelesne tekućine u podlozi kajkavskih frazema

Joža Horvat

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (Zagreb)

jhorvat3@m.ffzg.hr

U izlaganju će se predstaviti dio rezultata opširnijega istraživanja hrvatske dijalektne frazeologije. Pozornost je usmjerena na kajkavske frazeme čije su sastavnice nazivi tjelesnih tekućina (kajkavske jednakovrijednice standardnojezičnih riječi *gnoj*, *krv*, *znoj*, *slina*, *suza*, *žuč* i sl.). Građa je prikupljena terenskim istraživanjem od izvornih govornika iz izabranih punktova ili ekscerpirana iz do sada objavljenih općih ili frazeoloških rječnika kajkavskih govora. Jezična analiza obuhvaća nekoliko slojeva. Ustanovit će se jača ili slabija zastupljenost pojedinih sastavnica iz toga razmjerno uskoga semantičkoga polja u prikupljenoj frazemskoj građi. Na interpretaciju njihove simbolike nadovezat će se konceptualna analiza frazemâ. Usto će se geolingvističkim pristupom upozoriti na razlike u rasprostranjenosti prikupljenih primjera (pri čemu će se posebno izdvojiti frazemi lokalizmi).

Hrvatski jezični identitet u povijesnim izvorima s prostora današnje Slovenije

Igor Ivašković

Ekonomski fakultet Sveučilišta u Ljubljani (Ljubljana, Slovenija)

igor.ivaskovic@ef.uni-lj.si

U članku se analizira prisutnost hrvatskoga lingvonima na području današnje Republike Slovenije u kontekstu terminologije korištene u suvremenim dijalektološkim istraživanjima za potrebe dopune *Slovenskoga lingvističkog atlasa*. Izvori iz razdoblja od 16. do 19. stoljeća ukazuju na izraženu uporabu naziva „hrvatski” kako za jezik, tako i za etničku pripadnost stanovništva u Beloj krajini te na području Kostela, Čateža i Velike Doline. Hrvatski se lingvonim pojavljuje i u sjeveroistočnim krajevima današnje Slovenije, ponajprije u Prekmurju i Prlekiji (južna Štajerska), gdje su se jezični identitet i terminologija razvijali na sličan način kao u sjevernim dijelovima današnje Hrvatske.

O međuovisnosti dijalektologije i etimologije

Dubravka Ivšić Majić

Institut za hrvatski jezik (Zagreb)

divsic@ihjj.hr

U radu se istražuje isprepleteni odnos dijalektologije i etimologije, dviju disciplina koje osvjetljavaju povijesni razvoj jezika i jezične raznolikosti, na temelju rada na projektu izrade *Etimološkog rječnika hrvatskog jezika* te na projektu *Od fertuna do peruna – dijalektološka i etimološka analiza leksema povezanih sa semantičkim poljem kuhinje*. Uspoređuju se etimološka i dijalektološka sastavnica u etimološkoj odnosno dijalektološkoj bazi tih projekata. Na konkretnim primjerima već obrađenih riječi pokazuje se kako dijalektni podatci mogu pomoći u osvjetljavanju podrijetla riječi, a etimološka analiza može pomoći u objašnjenju dijalektnih varijacija. Naglašava se metodološka sinergija među tim dvjema disciplinama i ističe važnost integritanog pristupa razumijevanju jezičnih promjena i varijacija.

Prekmurski govor Cankove skozi čas: od objave narečnega gradiva 1909 do raziskav v 21. stoletju

Tjaša Jakop

Znanstvenoraziskovalni center

Slovenske akademije znanosti in umetnosti (Ljubljana, Slovenija)

tjasa.jakop@zrc-sazu.si

Avtorica se z narečnim govorom Cankove ukvarja že od konca devetdesetih let prejšnjega stoletja: od pisanja diplomskega dela, ki je izšlo leta 1998 (v okviru katerega je prevedla 1. del razprave Avgusta Pavla o glasoslovju cankovskega narečja (*A vashidegkúti szlovén nyelvjárás hangtana*) in kasneje v različnih prispevkih (npr. leta 2006 v članku *Leksika in frazeologija v Pavlovem glasoslovju slovenskega cankovskega narečja* (2006), leta 2010 pri snemanju dokumentarnega filma *Dr. Avgust Pavel – prvi prekmurski znanstvenik*, leta 2017 v člankih (*Nad)narečnost Pavlove rokopisne Prekmurske slovenske slovnice* (simpozij Obdobja) in *Govor Cankove od Pavlovega Glasoslovja (1909) dalje* (v zborniku Avgust Pavel med Slovenci, Madžari in Avstrijci), 2018 v predavanju *The Slovene Dialect of Cankova at the Meeting Point of Slovene, German and Hungarian* (Slovensko narečje Cankove na stičišču slovenskega, nemškega in madžarskega jezika) na konferenci v Budimpešti, leta 2020 pa v članku *Prekmurske ljudske pesmi v glasoslovni razpravi Avgusta Pavla (1909)*, v katerem je analizirala tudi nekaj narečnih pesmi v fonetični pisavi, objavljenih v zadnjem delu Pavlovega Glasoslovja.

V prispevku osvetljujemo narečno podobo prekmurskega govora vasi Cankova, ki ga slovenska dialektologija uvršča v ravensko-gorički govor prekmurskega narečja panonske narečne skupine. Narečno gradivo je bilo zbrano na terenu po vprašalnici za *Slovenski lingvistični atlas* (od konca 90-ih let do danes) in je v članku primerjano z narečnim gradivom, objavljenim v 1909 v glasoslovni razpravi Avgusta Pavla. V prispevku bo predstavljeno raziskovanje cankovskega govora ter analiza govora na različnih jezikovnih ravneh: na glasoslovni, oblikoslovni in leksikalni. Ugotavljali bomo, na katerih ravninah se govor skozi čas bolj oziroma manj spreminja.

Govor i toponimija Postranja

Ante Jurić

Centar za jadransku onomastiku i etnolingvistiku

Sveučilišta u Zadru (Zadar)

ajuric@unizd.hr

Postranje je sjeveroistočni dio Župe Dubrovačke, koji se gdje-kad naziva i *Gornja Župa*, a obuhvaća zaseoke/sela: Grbavac, Martinovići, Makoše i Buići. Ime *Postranje* dolazi od imena brda Strana, na čijim se padinama zaseoci nalaze, a koje je ujedno i vanjska granica spomenutoga dijela Župe, kao i dio državne granice prema BiH. Lokalno stanovništvo govore Postranja smatra „najčišćim” govorima Župe, s obzirom na relativno najmanji udio novopridošloga stanovništva u usporedbi s ostalim selima Župe, gdje je udio novopridošloga stanovništva, uglavnom iz istočne Hercegovine, daleko veći, gdjekad i dominantan. Istraživanja koja smo dosad proveli pokazuju da su Govori Postranja najkonzervativniji govori Župe, u smislu da se u govoru redovito čuju arhaizmi koji se u selima *Donje Župe* (i drugdje u dubrovačkome kraju) danas čuju rijetko, ako i uopće (npr. oblici G jd. *tijex*, *ònijex* te I jd. i DLI mn. *tijem*, *ònijem*, primjeri poput *popíla*, *zaspála*, *umřla*, leksički arhaizmi poput *moždáni*, *múka* ‘brašno’, itd.). Dakako, u vezi s arhaizmima u zamjeničkoj deklinaciji su i brojni primjeri inovativnih analoških oblika (npr. s *kijēm*, *po rāznijem*, *bòsijeh nógā*, *lòšijēx júdi*, *mòijēx rúkā*, s *òvijēm mòijēm žènski-jēm*, *pò mnogijem strānijem grādovima* itd.). Od ostalih dijalektološki važnih inovacija vrijedi izdvojiti primjere poput *ù stārom kùći*, *mòjōm ruci*, u *bājkerskōm jakni* te stare meke nastavke u zamjeničkoj deklinaciji *tega*, *ovega*, *onega*. Toponimija prostora je, sukladno karakteristikama terena i bogatoj hidrološkoj situaciji, bogata specifičnim toponimijskim terminima slavenskog i romanskog porijekla (*pojata*, *oklad*, *igrišće*, *puč*, *peča*...) te hidronimima (*trn*, *mlat*, *vir*, *lokanj*...). S obzirom na demografsku situaciju kroz povijest i u novije doba, za pretpostaviti je da su upravo govori Postranja najreprezentativniji predstavnik staroga govora toga dijela dubrovačkoga kraja.

Što o čakavštini kazuju tekstni svjedoci *Statuta senjskoga kaptola* iz 14. stoljeća

Amir Kapetanović

Institut za hrvatski jezik (Zagreb)

akapetan@ihjj.hr

U prilogu će se iznijeti rezultati filološkoga istraživanja *Statuta senjskoga kaptola*, neposredno datiranoga 1380. u svim poznatim tekstnim svjedocima toga dokumenta. *Statut senjskoga kaptola*, pod naslovom *Naredbe kaptola senjskoga*, objavio je loše latiničnom transkripcijom prema jednom starijem i jednom mlađem izvoru I. Kukuljević Sakcinski (1852.), a prema njegovu izdanju i M. Sladović (1856.). Osim upotrijebljenih rukopisa za ta izdanja postoji još jedan poznati tekstni svjedok u kojem stoji da mu je protograf bio glagoljični. Svi tekstni svjedoci čuvaju se u Arhivu HAZU, pod dvjema signaturama (II d 124 i II d 10). Za potrebe ovoga istraživanja revidirana je objavljena Kukuljevićeva transkripcija kolacioniranjem s trima navedenim izvorima. Glavni je cilj ovoga istraživanja upotpuniti potvrdama spoznaje o srednjovjekovnoj čakavštini na temelju analize jezika navedenih vrela i stavljanjem jezika toga dokumenta u kontekst promjena u čakavskom narječju i jezičnih karakteristika koje nalazimo u sličnim srednjovjekovnim dokumentima (npr. *Zakonu viodolskomu*), što nastaju u srednjem vijeku na istom čakavskom području.

O „ishodišnim sustavima” i vremenskoj dubini izoglosâ u određivanju narječnih granica

Mate Kapović

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (Zagreb)

mkapovic@ffzg.unizg.hr

U izlaganju će se govoriti o „ishodišnim sustavima” koji se rekonstruiraju, često u dijalektološke svrhe, na zapadnojužnoslavenskom području – od tretiranja „srednjojužnoslavenskoga” kao dijalektološke umjesto sociolingvističke jedinice, preko „ishodišnih sustava” npr. u *Fonološkim opisima* (1981) pa do najnovijih rekonstrukcija Mateja Šeklija (2018). Bit će riječi o najstarijim izoglosama u zapadnojužnoslavenskom, kao i o drugim izoglosama pogodnima za dijalektološko grupiranje, a poseban će osvrt biti dât na izoglose koje određuju štokavštinu kao narječje. Razmotrit će se i pitanje dijalektološke razdiobe na različita narječja (i jezike) u svjetlu povijesne lingvistike i dijalektologije, ali i sociolingvistike.

Novi štokavski govor grada Otočca

Margerita Kranjčević Koričić

Doktorski studij *Povijest i dijalektologija hrvatskoga jezika*

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci (Rijeka)

marge.kranjcevic@gmail.com

Grad Otočac u Ličko-senjskoj je županiji na dijalektološkim kartama obilježen kao čakavsko područje. Dijalektolozi su svjesni da čakavština na tomu području polako izumire te je pitanje može li se područje još uvijek smatrati čakavskim. U radu će se ukratko nešto reći o trima govornim sustavima koji djeluju na ovome području. Jedan je čakavski i uvelike je opisan te ćemo se osvrnuti na sadašnje stanje, a druga su dva štokavska. Jedan je od njih ijekavsko-jekavski istočnohercegovački-krajiški dijalekt kojim uglavnom govori pravoslavno stanovništvo, ali i katolici koji žive u većinski pravoslavnim naseljima, a drugi je govor u središtu ovoga rada. To je govor koji je nastao postupnim smanjivanjem stupnja čakavosti toga kraja, a nije povezan s drugim štokavskim dijalektom. Ovaj govor ima mnoga akcenatska obilježja naslijeđena iz čakavštine, a morfologija i leksik uglavnom su štokavski.

Fonološki opis govora Dubravice

Ivana Kurtović Budja

Institut za hrvatski jezik (Zagreb)

ikurtov@ihjj.hr

Govor Dubravice pripada sjeverozapadnoj dijalektnoj skupini hrvatskoga jezika. Karakterizira ga složen fonološki sustav s prefonologizacijom dijakronijske kvantitete u samoglasničku kvalitetu, složenim međuodnosom odraza ishodišnih samoglasnika, zamjenama suglasnika u suglasničkim skupinama, jednonaglasni sustav s progresivnim pomakom starih praslavenskih cirkumfleksa. U dijalektološkoj klasifikaciji govor Dubravice pripada gornjosutlanskom dijalektu kajkavskoga narječja i do sada nije pojedinačno opisan. Mnoge su mu crte zajedničke s ostalim govorima toga dijalekta, ali i s nekim drugim govorima na zapadu hrvatskoga jezika.

Mjesni govori kao repozitoriji znanja o prirodnom i društvenom okruženju

Ivana Kurtović Budja

Institut za hrvatski jezik (Zagreb)

ikurtov@ihjj.hr

Mirela Hrovatin

Institut za antropologiju (Zagreb)

mirela.hrovatin@inantro.hr

Uvrštavanjem pojedinih mjesnih govora/skupina govora/dijalekata u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske pojačao se rad na njihovu očuvanju. Uz objavu tiskanih i digitalnih rječnika te mrežne glosare, dio suvremenih načina očuvanja govora jesu i javne radionice, predstave pučkoga kazališta, njegovanje običaja i sl. Držimo da potreba za očuvanjem govora nije samo potreba za očuvanjem lokalnih i regionalnih kulturnih identiteta, već i dragocjen uvid u znanja i iskustvo koje određena lokalna zajednica posjeduje o konkretnom prirodnom prostoru u kojem živi i mjesta koje čovjek ima u njemu, a koja je stjecala stoljećima. Dio se toga znanja odnosi na prirodno i društveno okruženje pa ćemo na primjeru građe iz *Rječnika južnoga žminjskog područja* Ondine Kranjčić i *Rječnika govora Blata na Korčuli* Petra Milata te na primjeru knjige *Majkina vraštva, vračejne i vračitelji* Vere Grgac pokazati neke od doprinosa koje očuvanje govora može imati na budući razvoj pojedinih geografskih područja.

Animalistički frazemi i poslovice u mjesnom govoru Obedišća

Željka Macan

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci (Rijeka)

zmacan@ffri.uniri.hr

Marija Malnar Jurišić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (Zagreb)

mmalnar@ffzg.unizg.hr

Povezanost čovjeka sa životinjom kao suputnikom, prijateljem, ljubimcem i pomoćnikom u radu svoj je odraz našla i u jeziku, a potvrdu tomu pružaju i animalistički frazemi i poslovice koji se svojom zastupljenošću ističu i na standardnojezičnoj razini i u organskim idiomima hrvatskoga, ali i drugih jezika. Potvrđeni su i u mjesnom govoru Obedišća koji pripada južnomoslavačkom ili donjolonjskom dijalektu kajkavskoga narječja. Građa prikupljena osobnim terenskim istraživanjem te potvrđena iz slobodnoga govora ispitanika snimljena je, preslušana i zabilježena tradicionalnom dijalektološkom transkripcijom. U njoj sadržani frazemi i poslovice (prave poslovice, ali i ostali paremiološki izrazi) semantički se analiziraju unutar podjele prema animalističkim sastavnicama koje sadrže, uz pojedinosti o uporabnoj funkciji kod dijela primjera u kojima se ona može smatrati ključnom za širi komunikacijski kontekst. Analiza uključuje i osvrt na simbolički potencijal pojedine animalističke sastavnice te njegovu aktualizaciju na značenjskoj razini. Razmatra se podudarnost animalističkih frazema i poslovice u mjesnom govoru Obedišća s frazeologijom i paremiologijom hrvatskoga standardnog jezika te frazemima i poslovicama odabranih kajkavskih govora koji su leksikografski obrađeni. Zaključno se rezultati provedenoga istraživanja promatraju kao doprinos hrvatskoj dijalektnoj frazeologiji i paremiologiji te bilježenju dijela hrvatskoga dijalektnog leksika u kojemu frazemi i poslovice čuvaju tradiciju u jeziku te su tako dijelom jezične i kulturne baštine. Provedenim se istraživanjem želi dati poticaj daljnjim istraživanjima na tom području te istaknuti frazeološki i paremiološki jezični sloj kao čuvara i prenositelja tradicionalnih vrijednosti u jeziku i kulturi.

O jezičnome stanju Paljuva

Ivan Magaš

Odjel za kroatistiku Sveučilišta u Zadru (Zadar)

imagas@unizd.hr

Mjesto Paljuv u Općini Novigrad (Zadarska županija) nalazi se na jezično vrlo zanimljivu arealu, između novoštokavskih ikavskih mjesta Pridrage i Podgradine, južnočakavskoga Novigrada, dominantno novoštokavskih jekavskih mjesta Kašića i Gornjih Biljana te Islama Grčkog i Smilčića u kojima među novoštokavcima ima i ikavaca i jekavaca u velikome postotku. Novigradski govor, dijalektološki precizno opisan, dosad je na kartama označavan kao svojevrsna južnočakavska oaza spomenutoga područja, dok se paljuški govor nije posebno isticao, no mrežno dostupne snimke govora nekih Paljušana nesumnjivo otkrivaju i neke južnočakavske značajke. Cilj je ovoga rada pokazati može li se na temelju osnovnih fonoloških i morfoloških obilježja, a posebice na temelju naglasnoga stanja, govoriti o jedinstvenome paljuškom govoru ili se pak ubuduće moraju razlikovati dva paljuška idioma, od kojih bi jedan bio novoštokavski ikavski, a drugi dominantno južnočakavski.

Iz poredbene analize vivodinske i zapadnogoranske fonologije

Marija Malnar Jurišić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (Zagreb)

mmalnar@ffzg.unizg.hr

Anita Celinić

Institut za hrvatski jezik (Zagreb)

acelinic@ihjj.hr

U radu će se predstaviti usporedba fonoloških značajki kajkavskih govora vivodinskoga područja, koje se nalazi u okolici Ozlja, te govora Gorskoga kotara koje ubrajamo u zapadni tip goranskoga dijalekta. Vivodinski je govor do sada bio vrlo slabo istražen i zato nedovoljno zastupljen u literaturi. Nasuprot tomu, zapadnogoranski su govori znatno istraženiji.

Na temelju terenski prikupljene građe iz više mjesnih govora tih dvaju terenski diskontinuiranih područja napraviti će se usporedba spomenutih sustava. Izdvojiti će se neka zajednička fonološka obilježja i analizirati ih iz sinkronijske i dijakronijske perspektive. Na taj će se način uputiti na neke zajedničke izoglose na zapadu hrvatskoga jezika.

Međunarječna preplitanja u monografiji Hrnetić iz perspektive povijesne dijalektologije

Marina Marinković

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci (Rijeka)

m.marinkovic@uniri.hr

Rukopis *Hrnetić* nastao je na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće (1897. – 1905.) kao rezultat marljiva skupljanja etnografske građe angažmanom učiteljice Milene Sajvert Pokupske. Riječ je o obimnome tekstu raspoređenu na 800-tinjak rukom pisanih listova čiji su konačan prijepis i objava s popratnim kritičkim instrumentarijem predviđeni za 2026. godinu u inicijativi karlovačkoga Ogranka Matice hrvatske i Akademijina Odjela za etnologiju (u ediciji *Zbornik za narodni život i običaje*). Hrnetić je u vrijeme nastanka rukopisa bio selo nadomak Karlovca, danas je to karlovačko gradsko naselje naslonjeno na širi centar grada. Kao i mnoga druga slična ostvarenja iz toga vremena, i ovaj je dokument nastao prema *Osnovi za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu* Antuna Radića iz 1897., u težnji da se prema unaprijed zacrtanim smjernicama prikaže cjelina života pokupskoga seljaka s kraja 19. stoljeća i s jasno postavljenim uputama bilježenja građe u jezičnoj autentičnosti.

U ovome izlaganju provest ćemo upravo na temelju te lokalne jezične autentičnosti fonološku i morfološku analizu odabranih poglavlja spomenuta rukopisa, s ciljem što preciznijega određivanja dijalektne pripadnosti tadašnjega mjesnog govora Hrnetića. Važnost ove analize leži u smještaju ovoga naselja na karlovačkoj tronarječnoj međi. Inicijalne analize pokazale su veću prisutnost kajkavskih i čakavskih obilježja, sa zamjetnim prodorom štokavskih elemenata. Daljnjom analizom nastojat ćemo prikazati omjer zastupljenosti značajki svih triju narječja kako bismo u okviru povijesnodijske perspektive doprinijeli rasvjetljavanju složenih međunarječnih odnosa na širem karlovačkom području.

Tragovi hrvatskog jezika u Villi Mugueti u Argentini: Dijalektološko-sociolingvistička analiza

Dragan Nimac

Institut za istraživanje migracija (Zagreb)

Dragan.Nimac@imin.hr

Anamarija Sućec

Universidad Nacional de Rosario

Facultad de Humanidades y Artes (Rosario, Argentina)

anamarija.sucec@gmail.com

Villa Mugueta, smještena u argentinskoj pokrajini Santa Fe, jedno je od značajnijih središta povezanih s prvim hrvatskim doseljenicima u Argentini. Ove godine hrvatski potomci u Villi Mugueti obilježavaju stotu godišnjicu osnutka Hrvatskog slovenskog pripomoćnog društva, čime potvrđuju dugovječnost svoje zajednice i kontinuitet kulturne baštine. Nacionalni i kulturni identitet hrvatskih potomaka u Villi Mugueti posebno se očituje kroz stoljetnu pobožnost prema jelšanskoj Gospi od Zdravlja s otoka Hvara, što upućuje na snažnu povezanost vjerske tradicije i očuvanja jezične baštine. Ovaj rad analizira tragove hrvatskog jezika u Villi Mugueti iz dijalektološke i sociolingvističke perspektive, s posebnim naglaskom na proces očuvanja jezika unutar kulturno-vjerskog konteksta. Korištenjem polustrukturiranih intervjua, dijalektološka analiza usmjerena je na lingvističke tragove očuvane u ovoj zajednici, nastojeći utvrditi koje su riječi, fraze i izgovorene posebnosti očuvane te kojem dijalektu ili narječju pripadaju. Sociolingvistička analiza istražuje društvene aspekte jezika, uključujući stupanj očuvanja hrvatskog jezika i njegove domene uporabe (npr. kulinarstvo, običaji, religija), kao i utjecaj španjolskog jezika na očuvane hrvatske jezične elemente. U radu će se staviti naglasak i na usporedbu obiteljskih i institucionalnih kanala očuvanja hrvatskog jezika, pri čemu se istražuju osobne i društvene uloge jezika u procesu samoidentifikacije i kulturne identifikacije unutar zajednice u kojoj je zapravo španjolski materinski jezik hrvatskih potomaka u Villi Mugueti.

Turopoljski govori – 65 godina nakon Šojata

Josip Perković

Institut za hrvatski jezik (Zagreb)

jperkovic@ihjj.hr

Početak šezdesetih godina 20. stoljeća, točnije od 1959. do 1962., Antun Šojat provodio je dijalektološka istraživanja u Turopolju. Nakon više od pola stoljeća, velik broj demografskih, socioekonomskih i drugih čimbenika utjecao je vrlo negativno na vitalnost turopoljskih govora. U ovome ćemo izlaganju na primjeru turopoljskoga sela Kobilic prikazati najveće promjene i interferencije u jeziku različitih generacija. Postupan gubitak kajkavskih obilježja najbolje je uočljiv na primjeru jedne višečlane obitelji s četiri generacije (pradjed i prabaka – sin – unuk – praunuci). Fokus stavljamo na promjene u naglasku, morfologiji i leksiku u pojedinoj generaciji. Naša opažanja, ali i stavovi samih govornika, potvrđuju da će turopoljski govori kakve ih je Šojat opisao u sljedećih desetak ili petnaestak godina u potpunosti iščeznuti.

Glagolski prefiks *vi-* ‘iz-’ u hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku iz perspektive povijesne dijalektologije

Jurica Polančec

Staroslavenski institut (Zagreb)

jpolancec@stin.hr

U izlaganju se iznose rezultati istraživanja o pojavljivanju glagolskog prefiksa (preverba) *vi-* ‘iz-’ u hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku. Glagolski prefiks *vi-* potječe od općeslavenskog prefiksa *vy-* i u temeljnom je značenju sinoniman prefiksu *iz-*, ali se pojavljuje isključivo u sjevernoslavenskim (zapadnim i istočnim) jezicima. Posvjedočen je i na samom zapadnom rubu južnoslavenskog prostora, u zapadnoslovenskim i sjevernočakavskim govorima (Lencek 1993) te u hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku.

Izlaganje se sastoji od dva glavna dijela. U prvome se donosi popis riječi s prefiksom *vi-* u hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku u *Rječniku crkvenoslavenskog jezika hrvatske redakcije* (RCJHR). Takvih je riječi, uglavnom glagola, nađeno tridesetak te njihova analiza pokazuje da su gotovo sve posvjedočene i u varijanti s prefiksom *iz-* te u načelu među varijantama nema razlika u značenju. Također se pokazuje da varijanta s prefiksom *vi-* nikada nije frekventnija te je većina takvih varijanti tek rubno posvjedočena u korpusu iz kojeg je ekscerptiran RCJHR. Međutim, nekolicina glagola s prefiksom *vi-* bogato je posvjedočena te se njihovim potvrdama pridaje dodatna pozornost.

U drugome se dijelu izlaganja razmatraju načini kako je prefiks prispio u hcs. tekstove. Tri su glavna načina, iz drugih crkvenoslavenskih tekstova, iz staročakavskog vernakulara te iz čeških prijevodnih predložaka. Posebna se pozornost pridaje hipotezi da dio potvrda ima izvor u staročakavskom te se za takvu pretpostavku razmatraju i podatci iz suvremenih sjevernočakavskih govora.

Organski idiomi u pisanome medijskom prostoru – korpusna analiza nematerijalne jezične baštine u digitalnim tekstovima

Kristina Posavec
Vjekoslav Blazsetin

Institut za istraživanje migracija (Zagreb)

kristina.posavec@imin.hr
vjekoslav.blazsetin@imin.hr

Organski idiomi kao dio nematerijalne kulturne baštine hrvatskoga jezika tradicionalno se povezuju s usmenim govorom, no njihova prisutnost u pisanim izvorima, osobito u digitalnim medijima, otvara mogućnosti za korpusnu analizu. Cilj je ovoga rada istražiti učestalost, distribuciju i funkciju organskih idioma u pisanim tekstovima služeći se računalnim jezičnim korpusima. Istraživanje će se temeljiti na analizi korpusa *hrWaC* i *CLASSLA-web.hr*, koji sadržavaju vrlo raznolike tekstove, uključujući internetske vijesti, komentare, blogove i publicističke zapise. Statističkom analizom kolokacija i pretraživanjem frazema istražit će se koji organski idiomi ulaze u pisani diskurs te u kojim se tipovima tekstova i tematskim kontekstima pojavljuju. Poseban naglasak bit će stavljen na regionalne varijacije te na prilagodbu idioma standardnomu jeziku u medijskome prostoru. Očekivani rezultati uključuju popis organskih idioma koji se najčešće pojavljuju u digitalnim tekstovima, uvid u njihov stilski i pragmatički kontekst te analizu njihova statusa u suvremenome pisanom jeziku. Iako su organski idiomi ponajprije usmeni fenomen, istraživanje će pokazati u kojoj mjeri oni prodiru u pisane medije te kakvu ulogu imaju u oblikovanju jezične dinamike i identiteta u javnoj komunikaciji. Ovo istraživanje doprinosi dijalektologiji, korpusnoj lingvistici i digitalnoj humanistici te pruža podatke koji mogu biti korisni za daljnju leksikografsku obradu, računalnu obradu jezika i dokumentiranje jezične baštine u suvremenome digitalnom okruženju.

Gorskokotarski jezični krajolik

Diana Stolac

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci (Rijeka), u miru

diana.stolac@gmail.com

Mirjana Crnić Novosel

Institut za hrvatski jezik (Zagreb)

mcrnic@ihjj.hr

U ovome se izlaganju predstavlja jezični krajolik Gorskoga kotara u kontekstu njegove tronarječnosti. Pritom se pod pojmom jezičnoga krajolika podrazumijeva sveukupnost natpisa u javnome prostoru. S tim u vezi, uvodno će se prikazati gorskokotarska lingvistička karta kao uvod u temu o jezičnome krajoliku Gorskoga kotara, a potom dati osnovne povijesne informacije o Gorskom kotaru prošlih stoljeća. Na temelju tako prezentiranoga gorskokotarskog stanja, a u vezi s njegovim jezičnim krajolikom, postavljaju se sljedeće inicijalne pretpostavke:

- P1. jezični krajolik odražava tronarječnost područja, s razlikom u postavljenim idiomima: najzastupljenijim kajkavskim, potom štokavskim, a ponajmanje čakavskim
- P2. jezični je krajolik u skladu sa suvremenim jezičnim krajolikom u Hrvatskoj – prevladavajućim hrvatskim standardnim jezikom u javnim natpisima
- P3. drugi je jezik po zastupljenosti u javnim natpisima engleski
- P4. moguće je utvrditi razlike u urbanome i ruralnome jezičnom krajoliku.

Na temelju bogate fotografske građe skupljene terenskim istraživanjem u ovome će se izlaganju navedene pretpostavke pokušati dokazati ili osporiti. Ujedno će se, u skladu s promatranim tronarječnim područjem, komentirati zastupljenost hrvatskih dijalekata u javnim natpisima.

„Nestalo spot pitona” – govor Zaprešića

Mateja Šporčić

Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić (Zaprešić)

msporcic@bak.hr

Zaprešić je gradsko naselje u sjeverozapadnom dijelu Zagrebačke županije u kojem, prema posljednjem popisu stanovništva (iz 2021. godine), živi više od 18 000 stanovnika. Velika većina njih jesu doseljenici, a autohtonoga je stanovništva vrlo malo. Te okolnosti svakako su veliki izazovi za dijalektološko istraživanje klasičnoga tipa, no terensko istraživanje provedeno u prvoj polovici 2025. godine pokazalo je da se starije autohtono pučanstvo još uvijek u međusobnoj komunikaciji služi svojim organskim govorom (ili se prisjeća govora kakav je bio u generacijama s početka 20. stoljeća). Ovo će izlaganje predstaviti upravo taj najstariji sloj zaprešićkoga govora, staviti ga u kontekst okolnih organskih govora te ga pripisati određenoj dijalektološkoj jedinici više razine apstrakcije.

Govor Zaprešića dosad nije detaljnije obrađivan u dijalektološkoj literaturi, iako o njemu postoje sporadične bilješke u kontekstu obližnjih govora donjosutlanskoga dijalekta, odnosno kajkavske ikavice. Zečević ucrtava Zaprešić kao punkt na svoj dijalektološki zemljovid kajkavske ikavice u kutu Save i Sutle te navodi da je u Zaprešiću refleks jata i poluglasa zatvoreno e (Zečević 2000: 156). Za govor Zaprešića navodi se i da je „hibridan” jer u njemu u ikavicu „prodiru elementi kajkavštine okolnih mjesta” (Hanzir i sur. 2015). Kako bi se dopunile štire spoznaje o fizionomiji govora Zaprešića, ciljanim upitnikom ispitala su se prvenstveno njegove fonološke značajke. Potvrđena su neka prijašnja zapažanja o vokalizmu govora Zaprešića (refleks jata i poluglasa zatvoreno je e, bez tragova ikavizama), utvrđeno je da na prozodijskoj razini govor Zaprešića strukturno odgovara i obližnjim puščanskim govorima i govorima donjosutlanskoga dijalekta (koji su na toj razini gotovo podudarni), a raspravlja se osobito o primjerima metatonijskoga cirkumfleksa koji mogu poslužiti kao pokazatelji pretpostavljenoga miješanog karaktera ovoga govora.

Sličnosti i razlike između ikavskog i (i)jekavskog štokavskog govora Gračaca

Nataša Šprljan

Centar za jadransku onomastiku i etnolingvistiku
Sveučilišta u Zadru (Zadar)

nsprljan@unizd.hr

Gračac je grad u Zadarskoj županiji u kojem se danas govore tri dijalekta novoštokavskog: istočnohercegovački, zapadni ikavski i istočnobosanski. Istočnohercegovačkim (ijekavskim) dijalektom govori autohtono srpsko stanovništvo, koje je u Gračacu prevladavalo sve do Domovinskog rata. Zapadnim ikavskim govori manjina autohtonog hrvatskog stanovništva, dok istočnobosanskim govore asimilirani Hrvati koji su naselili Gračac nakon Domovinskog rata. Tema izlaganja bit će komparativna analiza istočnohercegovačkog i zapadnog ikavskog govora Gračaca na temelju građe prikupljene putem jezičnih upitnika. Analiza će biti poglavito usmjerena na fonologiju i prozodiju, uz pokoji napomenu iz morfologije i leksika.

Podgorski narečni govor (slovenskega istrskega narečja) – včeraj, danes, in jutri

Suzana Todorović

Pedagoška fakulteta Univerze na Primorskem (Koper, Slovenija)

suzana.todorovic@upr.si

V prispevku se posvečamo diahroni primerjavi izbranih glasovnih posebnosti narečnega govora kraja Podgorje. Z izbrano temo opozarjamo na nujnost razvoja v slovenski dialektologiji še premalo preučenega področja spreminjanja narečij, ki ga želimo osvetliti z diahrono raziskavo in poglobljeno primerjavo.

Pri analizi in prikazu spreminjanja narečnih posebnosti se opiramo na Logarjev terenski zvezek in terenska poročila (ki jih je pripravil po vsaki izvedeni raziskavi) ter na *Slovenski istrski lingvistični atlas* (SiLA 1, 2 in 3). Istrsko gradivo je Tine Logar zapisal pred več kot sedemdesetimi leti – enako stara so tudi poročila s terena, v katerih dialektolog prikazuje osnovne značilnosti govorov – medtem ko je avtorica tega prispevka besedje za subregionalni atlas SiLA zbrala med letoma 2013 in 2023.

Sklepamo, da so nekatere značilnosti obravnavanega govora, kot jih je določil Logar, še ohranjene (npr. diftongi), medtem ko so druge posebnosti govorci najverjetneje že opustili ali pa jih opuščajo.

Starejše dialektološko gradivo zagotovo ne more (več) služiti za prikazovanje današnjega stanja narečij oziroma narečnih govorov, je pa dragocen dokument, s pomočjo katerega lahko spremljamo ohranjanje nekdanjih narečnih posebnosti, njihovo spreminjanje ter (morda) njihovo podobo v prihodnosti.

Šćakavizam u novoštokavskim ikavskim govorima Vrpolja i Kninskoga Polja u Kninskoj krajini

Luka Velić

Institut za hrvatski jezik (Zagreb)

lvelic@ihjj.hr

U izlaganju će biti riječ o šćakavizmu u novoštokavskim ikavskim govorima Vrpolja i Kninskoga Polja, koji administrativno pripadaju Gradu Kninu odnosno Kninskoj krajini. Pokazat će se da se šćakavizam ondje još uvijek pretežito čuva, ali da se u nekim primjerima i položajima pod utjecajem drugih govora probio i štakavizam kao inovacija. U tu svrhu ti se govori uspoređuju i s drugim novoštokavskim ikavskim govorima (npr. Badnja i Siverića u Drniškoj krajini i onima u Vrličkoj krajini). Podrobnom analizom primjera u Vrpolju i u Kninskome Polju i usporedbom s drugim novoštokavskim ikavskim govorima ima se dobiti potpuna slika o čuvanju šćakavizma u istraživanim govorima.

Leksik slivanjskoga govora

Domagoj Vidović

Institut za hrvatski jezik (Zagreb)

dvidovic@ihjj.hr

U ovome se izlaganju obrađuje leksik slivanjskoga govora u Neretvanskoj krajini. Slivanjski govor pripada istočnohercegovačkomu dijalektu štokavskoga narječja. Leksik je slivanjskoga govora vrlo slojevit, što je dijelom uvjetovano povijesnim okolnostima. U temeljnome su hrvatskome sloju u određenoj mjeri čuvaju neki arhaični primjeri u fonologiji (npr. *sliva* 'šljiva') i apelativi koju upućuju na gospodarsku djelatnost na slivanjskome području (usp. apelative *moba* 'zajednički rad'). U mjesnome je govoru zabilježeno desetak dalmatoromanizama (npr. *ločika*, *mušlja*), a od adstratnih su slojeva najzastupljeniji mletački (poglavito u obalnome i pomorskome nazivlju) i turski (u dijelu graditeljskih naziva).

Govori u Dolini Neretve – od zaštite do prakse

Perina Vukša Nahod

Institut za hrvatski jezik (Zagreb)

pvuksa@ihjj.hr

Na *Listi zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara* štokavski su govori rijetki. Među njima su samo dva govora istočnohercegovačkoga dijalekta, a jedan od njih nalazi se u Dolini Neretve.

Govor i toponimija sela Vidonje 2008. godine proglašeni su nematerijalnim kulturnim dobrom, a 2024. pokrenut je projekt *Rijekom neretvanskih riječi – od kuće do škole* koji financira Ministarstvo kulture i medija u sklopu Programa zaštite i očuvanja nematerijalnih kulturnih dobara, a provodi Institut za hrvatski jezik u suradnji s Osnovnom školom Stjepana Radića u Metkoviću i Gimnazijom Metković.

Projektom se kojim želi doprinijeti istraživanju i dokumentiranju ne samo zaštićenoga govora Vidonja, nego i svih govora u Dolini Neretve, ali i potaknuti istraživanje i vidljivost novoštokavskih govora koji su desetljećima marginalno proučavani.

U radu će se prikazati temeljni ciljevi i dosadašnji rezultati projekta, mrežna stranica s inovativnim unosom i prikazom dijalektne građe (mrežni (frazološki) rječnici, riječ, frazem i prezime mjeseca, fonoteka, videoteka, kartografski prikazi).

Projektom se želi prikazati znanstveno-popularni pristup dijalektologiji i nematerijalnoj kulturnoj baštini te na konkretnome promjeru omogućiti daljnji rad i primjenu dijalektoloških znanja u nastavi i izvannastavnim aktivnostima. Ovaj projekt može poslužiti kao model ostalim znanstvenim i obrazovnim institucijama koje se želi uključiti u proučavanje i pohranu prikupljene građe.

Geolingvističke strukture leksika preseljeničkih govora u Istri

Nikola Vuletić

Centar za jadransku onomastiku i etnolingvistiku
Sveučilišta u Zadru (Zadar)
nvuletic@unizd.hr

Migracijska kretanja u 16. i 17. st. temeljito su presložila jezičnu sliku Istre, kako u njezinim romanskim, tako i u njezinim slavenskim sastavnicama. Između ostaloga, na zapadni su rub hrvatskog etnojezičnog prostora dospjeli govori dalmatinske provenijencije, koji se danas uvriježeno svrstavaju u južnočakavski dijalekt (na sjeverozapadu hrvatske Istre) i jugozapadni istarski dijalekt (na jugozapadu hrvatske Istre i u vodičkoj oazi). Ti su govori u Istru donijeli svoj distinktivni leksik koji se, u opreci prema leksiku autohtonih istarskih čakavskih govora, može nazvati dalmatinskim. Daljnji njihov razvoj u novoj postojbini doveo je do prihvaćanja niza autohtonih leksičkih tipova slavenskog ili romanskog porijekla (npr. 'delo', 'kvarnar', 'mižol', 'pomajić', 'samanj', 'žerman', 'vrganj', 'žetvenjak', 'žur'), u svojevrsnom procesu istrijanizacije ili pozapadnjenja njihova leksičkoga fonda. Neki su se autohtoni leksički tipovi proširili diljem preseljeničkih govora, od zapadne Istre do Čićarije, dok su drugi imali skromniji potencijal širenja, uslijed više ili manje uspješna otpora dalmatinskih leksičkih tipova (npr. 'bičva', 'pršura', 'rakatač', 'sutra'). I južnočakavske govore u Istri i govore jugozapadnoga tipa odlikuje leksička nehomogenost, izraženija na području sjeverno od Mirne, što je posljedica nepostojanja jakih dijalektalnih središta i otvorenosti inojezičnim utjecajima. Ovaj prilog ide za time da na ilustrativnu izboru interpretativnih leksičkih karata, izrađenih prema građi *Lingvističkog atlasa istarskih čakavskih govora* i kontrolnih čakavskih punktova u ostalim svescima *Atlas Linguarum Histriae et Liburniae*, predloži osnovu za kvalitativnu geolingvističku analizu prostorne dinamike leksika u govorima ovih dvaju dijalekata. To uključuje prepoznavanje obrazaca u prostornoj distribuciji leksika, kao i utjecaja izvanjezičnih čimbenika, pri čemu će se tradicionalni gravitacijski model, koji naglasak stavlja na središta širenja, kombinirati s modelom mreže govora, koji vodi računa o relativnoj kompaktnosti jezičnog i kulturnog identiteta.

Podgajački izričaji

Marija Znika

Institut za hrvatski jezik (Zagreb), u miru

marija.znika@gmail.com

U radu se donosi preko 200 raznovrsnih izričaja zabilježenih u staroštokavskom ekavskom govoru donje Podravine, dotično u selu Podravski Podgajci, kao prilog hrvatskoj nematerijalnoj kulturnoj baštini.

Kako se smanjivanjem broja stanovnika te pod utjecajem medija i školstva govor sela ubrzano mijenja, nestaju riječi za brojne predmete i običaje, riječi specifične po naglasku, obliku ili značenju. Cilj nam je zabilježiti i analizirati one izričaje koji su još u uporabi i tako ih sačuvati od zaborava. Ilustracije radi donosim ovdje nekoliko primjera takvih izričaja: *sada, strina, budi muško; lako vragu u trski svirati kad ima piskova; klečati na kukuruzu; gužvati kapu pred kim; šuteti ko šmunko; oščocana ko kost; oprča oko nje ko petel oko kokoši.*

Radovi sa skupa bit će nakon recenzentskoga postupka objavljeni u *Hrvatskome dijalektološkom zborniku* 30 (kategorizacija časopisa A1; WoS CC, SCOPUS).

Rok za predaju rada Uredništvu *Hrvatskoga dijalektološkog zbornika* je **1. travnja 2026.** godine,
a adresa e-pošte hdzbornik@hazu.hr.